

En weckt een stad en landgeschrey,
In Bethlehem en op den acker,
En maeckt den geest van Rachel wacker,
Die waeren gaet door beemd en wey.

Dan na het westen, dan na 'et oosten,
Wie zal die droeve moeder troosten,
Nu zy haer lieve kinders derft?
Nu zy die ziet in 't bloed versmooren.
Al eer ze naulix zijn geboren,
En zoo veel zwaerden rood geverft?

Zy ziet de melleck op de tippen
Van die bestorve en bleecke lippen,
Geruckt noch versch van moeders borst.
Zy ziet de teere traentjes hangen,
Als dauw, aen druppels op de wangen:
Zy ziet ze vuil van bloed bemorst.

De winckbrauw dect nu met zijn booghjes
Geloken en geen lachende ooghjes,
Die straelden tot in 't moeders hart.
Als starren, die met haer gewemel
Het aenschijn schiepen tot een' hemel,
Eer 't met een' mist betrocken werd.

Wie kan d' ellende en 't jammer noemen,
En tellen zoo veel jonge bloemen,
Die doen verwelckten, eer ze noch
Haer frissche bladeren ontloken,
En liefelijck voor ieder roken,
En 's morgens droncken 't eerste zogh?

Zoo velt de zein de korenaren.
Zoo schud een buy de groene blaeren,
Wanneer het stormt in 't wilde woud.
Wat kan de blinde staetzucht brouwen,
Wanneer ze raest uit misvertrouwen.
Wat luid zoo schendigh dat haer rouwt.

Verder hiervan handelen, kunnen en mogen wij niet. Trouwens, ook de Schrift-zelf geeft er ons, als immer in soortgelijke omstandigheden, geen nadere beschrijving van. Wat wij echter wèl kunnen (en dus behooren te doen), is: pogen, een zoo zuiver-mogelijke voorstelling ons te vormen van deze zaak, die in de verbeelding der menschen zoo'n reusachtigen omvang verkregen heeft. 't Is dus ook waarlijk niet om Herodes' schuld te verkleinen, dat wij dat doen. Al had hij maar één onschuldig kind laten vermoorden, zoo was het al meer dan genoeg. 't Gaat om de waarheid.

Vast staat, dat Herodes alles in 't geheim heeft willen doen, 't liefst had hij daarom dat kind stilletjes uit den weg geruimd, maar, dat kan nu niet meer. Hij wil er ook geen nader onderzoek naar laten doen, dan weten de menschen, dat hij bevreesd is voor dat kind, daar is hij te trotsch voor, daarom dan het bevel om alle knaapjes van twee jaar en jonger in Bethlehem, met de daarbij-behoorende, omliggende streek, om te brengen. Dan denkt hij er zeker van te kunnen zijn, dat ook het door hem gezochte koningskind daaronder is. Dus, *niet*: alle *kinderen*, er staat duidelijk: jongens. 't Vermoorden van meisjes zou zijn daad ook zinloos verergerd hebben. 't Ging om den koningszoon. Dan is ook wel zeer waarschijnlijk, dat het vermoorden van die knaapjes in het geheim, door sluipmoord, is geschied. Hij geeft ook geen bevel, dat er 'n heele troep daartoe moet uittrekken, er staat: „*eenigen* afgezonden hebbende.” Zoo ongemerkt mogelijk moesten eenige van zijn meest-vertrouwde aanhangers, die nergens voor terugdeinsden, zijn gruwzaam bevel ten uitvoer brengen. Hij kon natuurlijk wel weten, in welke huizen ze zijn moesten.

In het geheim moest 't alles gebeuren. Zoo stellen wij ons dat voor: vandaag hier een kind plots verdwenen, morgen daar een knaapje geworgd in de wieg gevonden, terwijl moeder even weg was. Alsof er een onzichtbare doodshand rondwaarde, die maar greep en greep, tot alle jonge gezinnen met denzelfden rouw geslagen waren en men terstond, op den achtergrond, gezien zal hebben ('t was net iets voor hem) de gestalte van den vreeselijken Herodes.

hem uitgeteerd — afgeleefd zien — Hij was van haar heengegaan zooals hij naast haar geleefd had: een mensch van kracht.

„Ja,” schrok ze weer op, toen de klopp op de deur herinnerde aan het bezoek, dat kwam.

De oude man trad de kamer binnen. Ze leken op elkaar, deze broer en zuster, ze hadden hetzelfde glanzend-kinderlijke in hun verouderende gezichten.

„Zoo, zus, goeien morgen. — Heb je 't zonnetje opgezocht? Je hebt gelijk, 't is buiten bar guur.”

„Dag, Frans. — Doe je je jas niet even uit?”

„Nee — nee — dank je. Ik blijf maar een oogenblik. Maar ik zeg tegen Frouke: dan ga ik meteen maar even.”

Ze zag vragend naar hem op, want achter zijn laatste woorden lag een heenwijzing naar iets moeilijks, dat komen ging.

Hij keek even om naar de andere kamer, maar het kleine meisje was in de keuken gebleven.

„Heb je al nader bericht van de jongens?” vroeg hij zacht en beschroomd.

„Nee,” antwoordde ze met een pijnlijk trekken om den mond, alsof het haar tot schande was.

„Nu, daarom,” zei hij, zijn moed verzamelend. „Kom dan de Kerstdagen bij ons. Frouke zei ook: wat zal ze nu die beide dagen in dat stille huis — Dan komen alle herinneringen maar boven. Ze kan immers veel beter bij ons zijn, dan heeft ze aanspraak en als de kinderen dan nog eens aankomen” —

Hij hield in, want tegenover hem schudde ze het hoofd met bevende lippen.

„'t Is heel vriendelijk van jullie, Frans,” sprak ze haperend. „Maar ik kan het toch niet doen.”

„Waarom niet?” drong hij aan. „Je zegt zelf, dat je geen nader bericht van ze hebt en 't plan is, dat ze niet zullen komen. Er is dus geen reden, waarom jij thuis zou moeten blijven.”

Ze haalde even diep adem. Het was zoo moeilijk iets duidelijk te maken, iets, dat eigenlijk niets is.

„Nee, die is er ook eigenlijk niet. Maar voor mij is hij er wel. Ik kan de deur niet sluiten, ik zou geen oogenblik rust hebben. Stel je voor, dat een van de jongens voor een gesloten deur kwam. Je zult misschien zeggen: nu, wat dan nog — dan komen ze bij ons. Och, ja, dat is ook zoo. Maar ik kan het toch niet doen, Frans. Ik moet het ouderlijke huis voor hen openhouden, ik moet klaar zijn.”

Hij keek haar een oogenblik zwijgend aan en haar hulpeloze, smeekende blik maakte hem zijn verzoek tot een wreedheid. Het was immers ook zoo — hij begreep het best — ze wou niet uit huis, als een van de kinderen nog eens kwam. Hij had het ook al tegen Frouke geopperd, maar die was veel practischer, die zei:

„Nou, maar voor die mogelijkheid hoeft zij toch geen twee dagen in eenzaamheid te zitten. De jongens kunnen den weg naar ons toch zeker ook nog wel vinden, hoop ik.”

Och, ja — och, ja — maar dat was het toch eigenlijk niet. Frouke begreep dat zoo niet, die vond het niet goed, dat Anne ook maar de kans liep de Kerstdagen alleen te zijn en daarom had ze 't al bedisseld, dat ze dan maar bij hen moest komen — ze greep altijd de gelegenheid aan om voor een ander een pleziertje te bedisselen — voor hij er eigenlijk nog goed over gedacht had. En ja, als Frouke 't zoo zei: „Ze moet niet zitten te prakkizeeren, 't is de eerste keer na zwagers sterven,” dan moest hij erkennen: „Ze heeft gelijk, 't is veel beter, dat Anne bij ons komt,” maar nu hij tegenover haar stond, had hij van 't eerste oogenblik af gevoeld, dat zijn reis vergeefs zou zijn en hij kon haar geen ongelijk geven ook. Maar 't was zoo moeilijk, om het Frouke duidelijk te maken, dat het geen onwil was bij Anne, maar dat ze toch eigenlijk niet weg kón.

Zijn zuster tegenover hem had zijn gedachtengang gevolgd naar zijn huis, want ze zei ineens:

„Je moet vooral aan Frouke zeggen, dat ik het erg hartelijk van haar vind, zoo aan mij te denken. Maar — ik moet klaar zijn — voor de kinderen. Ik hoop, dat ze dat begrijpt.”

Maar ze wist tegelijk, dat Frouke 't niet zou begrijpen. Frouke rekende niet met zulke onwezenlijke dingen, voor die was alles heel

gewaaid en zijn tegen die huizen aangeslagen, en toen zijn ze gevallen, want ze waren op het zand gebouwd.

Hier en daar, bij den ingang van een weiland, een sierlijk gesmeed hek; hier en daar, midden in de wei, een oude breedgetakte beuk; hier en daar, voor een simpele boerenhofstede, een verweerde steenen poort met een oud-Hollandschen naam er op — dat is alles, wat van die paleizen en luthoven over is. Ondanks zijn geweldige rijkdommen en sierlijke levensvormen heeft dat geslacht der geldkoningen de plaats zijner woning moeten inruimen voor de beesten des velds. Dit is zijn gelijkenis: een herder, die in de woestijn zijn hut bouwt om te vernachten, en dan vertrekt zonder weder te keeren.

Dit geeft aan de omgeving des dorps iets weemoedigs, zoodat wie er met zijn ziel luistert, telkens een klagen hoort, zooals de torenklok klaagt, wanneer er iemand begraven wordt, maar het klinkt heel in de verte.

Het Slot is ook op het zand gebouwd.

Het is een Jobsbode, die maar alleen ontkomen is om den Morsdaelers aan te zeggen: „De gedaante dezer wereld gaat voorbij.”

Maar ze denken, dat teksten alleen in den Bijbel staan, en dat er alleen in de kerk wordt gepreekt. Ook zien ze aan, wat voor oogen is. Daarom behoort de lof van het Slot tot den overvloed huns harten, waaruit hun mond geduriglijk spreekt. Zouden ze het Slot niet prijzen, het deftige, oude Slot, van hetwelk het dorp zijn oorsprong en naam heeft, gelijk een kind van zijn vader?

Volgens alle beschrijvingen van kasteelen, welke in de wereld zijn, behoort bij een Slot, dat het, behalve door een rustige, diepe gracht, waarin eenden en zwanen statig rondzwemmen, ook omringd is door hoog hout, dat statig is; breede stammen met grillige takken, welke dienen tot woning der „gevederde zangers,” en de nachtegalen, de opperzangmeesters in den tempel van ongekorven hout, zijn steeds op hun post.

Het bosch nu, dat bij het Slot behoort, heeft twee deelen, welke scherp onderscheiden zijn. Het kleinste deel is rechts en het grootste

links van het kasteel. In beide deelen lachen de zonnestralen door het loover, zoodra de tijd om te lachen voor hen gekomen is. Wanneer de vogeltjes in het groote bosch zingen, zwijgen ze in het kleine niet. De bloempjes weten er zonder onderscheid van kleuren en geuren, bont en rijk. De boomen juichen er samen van lentevreugd en zomerweelde, en worden er moe, als de dag der dorre blaären komt. Niet door de natuur is die scherpe onderscheiding gemaakt, maar door de menschen.

De Slotbewoners hebben het kleine bosch tot particulier gebruik gereserveerd. Daarom zijn er aan de boomen „Verboden-Toegang”-plankjes gespijkerd, hetwelk bepaald al lang geleden is, want van sommige plankjes is een stuk verdwenen, en overal is het schrift zoo goed als onleesbaar geworden; ze hadden ook beter ijzeren bordjes kunnen nemen.

In één ding onderscheidt het kleine bosch zich van het groote. Er staat een huisje, dat ook iets op een kerk lijkt, want behalve dat er boograampjes in de muren zijn, draagt iedere hoek een zeer spits torentje. Het dak van dit huisje is wat gedrukt, maar heeft toch ook den torenvorm. Er moet, zoo vertellen ze op het dorp, heel lang geleden een kruis op gestaan hebben, dat er, toen het eens geweldig stormde, afgewaaid is. Voorts is dit huisje aan den buitenkant wit gepleisterd, ook staat er een zwaar ijzeren hek omheen, en dat is zwart. Als er bloemetjes bloeien, zijn het viooltjes, zacht als fluweel en donker-paars, ook wel vergeet-mij-nietjes.

In de archieven van het Slot is beschreven, wanneer en door wie dit huisje is gebouwd, zelfs worden er zorgvuldig de papieren bewaard, die vermelden, hoeveel die bouw heeft gekost, maar er ontbreekt een document, dat verhaalt, hoe de Slotbewoners tot dien bouw gekomen zijn. Dit staat in het boek der binnenste gedachten hunner harten, welks geschrift nog minder goed leesbaar is, dan de verbleekte letters op het vergeelde perkament. Maar er is nog wel wijs uit te worden, als men maar scherp-ziende oogen heeft.

Nadat ze vele, vele jaren hun dooden verstoken hadden in graven, zooals alle menschen graven hebben, was de gedachte bij hen opge-

III.

Als de klok luidt moeten de mannetjes opstappen, want dan heeft Moeder het sobere middagmaal klaar. Ze is altijd blij, als Vader zegt, dat-ie de klok niet nodig heeft, maar het aan zijn maag wel voelen kan, hoe laat het is, want dat is een gezond teeken voor een oud mensch.

Vroeger beschouwden ze praten en eten als tegenstrijdige dingen, want als kinderen waren ze onderwezen, dat poesjes, die muizen, niet mauwen. Dit onderwijs hadden ze getrouwelijk doorgegeven aan hun zaad, zelf een voorbeeld gevende. Er was wel wat anders te doen, dan te praten onder het eten. Dat was goed voor de rijke lui. Maar nu ze samen zijn, behoeven ze voor de rijke lui niet onder te doen

Eerst even stil zijn, natuurlijk.

Vader bidt met zijn pet onder zijn neus en Moeder met haar handen in haar schoot. Hoewel ieder voor zichzelf bidt, weten ze toch heel goed van elkaar, wat ieder bidt, want ze bidden het gebed, dat alom op het dorp gebeden wordt. Het is het gebed, dat ze hebben moeten leeren, toen het „Heere, zegen deze spijze, amen” te kinderachtig voor hen werd, omdat zij zoo groot werden. Het is een gebed op rijm, dat officieel genoemd is: „Bedezang voor het eten,” hoewel het nergens gezongen wordt.

Er moet voor de engelen iets ontroerends in zijn om zulke menschjes te hooren fluisteren: „Leer ons voor overdaad ons wachten.” Ze lachen daar niet om, die engelen, maar verwonderen zich er over, mij dunkt, op gelijke wijze als ze zich verwonderen, wanneer ze de gemeente hooren zingen: „En wordt niet ijdel, als 't vermogen gedurig aanwast” — en de behoeftigen onder de kinderen der menschen zingen devotelijk mee. De engelen hooren dit bidden als een bedezang.

Als Vader zijn pet weer opzet en Moeder even zucht, is het gebed uit. Niet wanneer ze hun oogen weer opendoen, want dat gebeurt wel eens vroeger. Het gebed voor de groote menschen heeft hen

nog niet in alle dingen geleerd te niet te doen, hetgeen eens kinds is.

Het is weer: „Dominee, brand je bekkie niet.”

Moeder houdt er niet van om koud eten op tafel te brengen, want dan gaat het lekkere er af, en ze zegt maar, als Vader soms knort: „We hoeven niet te gaan hooien, hoor.”

Ze zullen nooit een aanval op den schotel aardappelen doen, zonder hun linkerhand onder de tafel te deponeren, dat is netjes. Soms hooren ze nog het dreigement van hun moeder: „As je nou je hand niet weg doet, dan zal ik 'em met een touw aan den poot van de tafel vastbinden.” Ze hebben die linkerhand volstrekt niet nodig, want als er wat te snijden is, dient Moeder het gerecht gesneden op, dat behoort zoo.

Zonder daartoe door Moeder uitgenoodigd te zijn, begint Vader de notulen van de ochtendzitting in het bosch te lezen. Hij houdt zich hierbij verre van de beknoptheid, welke de duidelijkheid bedriegt, zoodat Moeder nooit te klagen heeft, zooals er alom in den lande over het verslag van de kerkeradsvergadering in de kerkbode wordt geklaagd.

Soms legt Moeder even haar ijzeren vork neer, zoo luistert ze.

„Wel Vader, wat zeg je een mensch weet teugeswoordig niet, wat-ie hoort wel heb ik van me leven 'et mag geen daglicht zien 'et is zonde en schande, dat is 'et ja man, zeg dat wel: 'et is verschrikkelijk, zooals 'et menschedom teugeswoordig gekleed gaat 'et is net, of de vrullie teugeswoordig geen schaamte meer hebben net juinen met één schil, die meiden en dan die nakende harten, je wordt koud, as je er na kijkt, hoe houën ze het uit ik zeg maar: de wereld loopt op een end.”

Dat getrouwde vrouwen, moeders van kinderen, zoo'n kleedasje toestaan, en goed praten, en zelf er aan mee doen, is meer dan Moeder verwerken kan. Als ze daarin komt, kan het gebeuren, dat haar verbaasde geest gaat vlammen van verontwaardiging, zoodat ze „vloekt”, gelijk de Morsdaelsche menschen van ouds de gewoonte van vloeken hebben, sprekende aldus: „Gorting alevel.”

Het deed een mensch goed, als hem nog eens flink de waarheid werd gezegd.

Maar de dominee vroeg: „Zijn er zulke mannen en vrouwen onder u?” Daarna antwoordde hij: „Helaas, ze zijn er maar al te veel.” Toen zei hij: „Amen” — en het was, alsof zijn hart schreide.

Het dankgebed was het gebed van Mozes, den man Gods: „HEERE, Gij zijt ons geweest een toevlucht van geslacht tot geslacht”

Ze vonden het vreemd, dat de dominee zoo maar een gewonen psalm stond te bidden.

Ten slotte zongen ze:

Want deze God is onze God;
Hij is ons deel, ons zalig lot,
Door tijd noch eeuwigheid te scheiden;
Ter dood toe zal Hij ons geleiden.

Toen ze opstonden om den zegen des Heeren te ontvangen, verhieven niet allen hun harten tot God, want ze waren te zwaar, die harten, door dingen, die beneden zijn. Ook kwam er bij sommigen wat neerdrukkende weemoed bij — en de orgelist met zijn „Uren, dagen, maanden, jaren,” maakte ze nog zwaarder.

Ze waren koud geworden in de kerk, dies haastten ze zich huiswaarts om te eten en te drinken, besproeiend de bollen, hier met een kommetje heete melk, daar met een glaassie warme pons, en sommigen dronken bisschop. Ze prezen de bollen met hun woorden, gelijk ze de preek geprezen hadden met hun gedachten, de bollen als lekker luchtig en de preek als zwaar, gelijk betaamt. Langzamerhand werden ze ook vroolijk, want de indrukken der vergankelijkheid vlogen als een schaduw heen.

„Zalig uiteinde” wenschten ze elkaar toe.

In dezen nacht nu was de slaap van Janus z'n vrouw geweken.

Hoe heette die berg toch, waar Mozes in dat mooie land kon kijken? daar kon ze niet òpkomen maar ze wist, dat die

berg in haar woestijn niet was het zou niet lang meer duren, en dan kwam haar eindje God had altijd voor haar gezorgd, maar o, wat was ze toch een verkeerd schepsel geweest ja, ook zij was een vrouw, die altijd met die hark in de aardse dingen aan het krabben was, naar strootjes en stokjes „Een mensch kan niet meer doen, dan er om vragen, en dan mot-ie het overgeven,” had ze altijd gezegd, maar nu kon ze het niet overgeven. Het was, alsof ze iemand met een gouden kroon zag ja, daar in het hoekje van de bedstede bij het licht op de plank en ze keek naar boven en ze vroeg maar ze kon niet veel vragen, dacht ze en toch vroeg ze alles, wat er voor een zondaar te vragen is ze bad om genade haar schuldige, moede ziel zuchtte: „Heere, gedenk mijner” en ze wist niet, dat Jezus van Zijn hemeltroon nog altijd dezelfde haast heeft, welke Hij aan het kruis heeft getoond — haast om zondaren te redden van het verderf.

De oude staartklok sloeg drie, en toen dommelde ze weg

Trui was altijd het eerst op, om voor de koffie te zorgen, zodat Janus het eerste bakkie met een geklutst eitje er in op bed genieten kon. Zijn stelling was: „Je leit warm en je brandt je eigen niet.” Moeder wou nou eenmaal niet anders

Nieuwjaarsmorgen bleef ze echter liggen.

„Nou Moeder,” dacht Janus, „je haalt je schaaï in.” Hij zou haar nog maar een poosje laten bronzen, want het werd weer een drukke dag — maar wat deksels, hoorde-ie de klok niet? dat was hem nou z'n heelen trouwdag niet gebeurd, dat-ie vergeten had de klok op te halen door die drukte van 't ouwe en nieuwe.

Toen de melkwagens uit de stad begonnen te rijden, werd het tijd om op te staan.

„Hoe denk je d'r over, Moeder?”

Maar daar was geen stem en geen antwoorder.

Het gebeurde maar zelden, dat ze zoo vast sliep, daar zou vandaag weer hoofdpijn van komen.

„Zeg Moeder, ben je van plan om het jaar” hij greep haar

II. Pieter Aertsz. — Deel van het schilderij: „Nebukadnezar”

een zonde acht, dat nu juist zóó'n man toch nog weer zóó blind blijkt voor de werkelijke verhoudingen van het kleine kind.

Gij kunt er staat op maken, dat deze figuren naar het levengeschilderd zijn, en dat dus, onder meer, een naakt jongetje in het atelier heeft rondgedarteld. Maar dat dit kind dan juist toevallig zóó'n misbaksel van 'n jongetje geweest is, behoeven we geen oogenblik te gelooven.

Zie, dezelfde man die zoo echt „oog” blijkt te hebben voor die aardige plooien bij den enkel en in de dij, — waar deze plooien wat te regelmatig zijn, — en voor zoo'n stevig kuiltje in de bil, — alles op te merken aan het rechte been van het jongetje op vaders rug, — diezelfde man schildert de hoofden zóóveel te klein en de rompen zóóveel te lang, dat zijn zoogenaamde kinderfiguurtjes noch mannetjes, noch kindertjes, doch kortweg mislukkingen zijn.

Ook deze schilder is dus, ondanks al zijn voortvarende bravoer: nog zelf te veel kind om „het kind” te zien. Hij heeft het voor oogen gehad, hij heeft het, eigenlijk, ook wel kunnen schilderen, maar hij heeft het niet dūrven schilderen omdat hij niet heeft durven gelooven: dat een kind iets zòò gansch anders is dan een mensch.

Inmiddels teekent in dezen zelfden tijd, de trouwens wereldberoemde Hans Holbein de jonge, het kinderfiguur van afbeelding III, zijn eigen dochttertje, op moeders schoot.

Dit is een deel van een grooter teekening, waarop moeders ver-

III. Hans Holbein de jonge —
Kind op moeders schoot

XIV. Breitner — Modelstudie

Want hoewel Van Gogh zelf zich voor een impressionist hield, was hij dit toch nimmer, of althans maar zelden.

En in dezen jongenskop is hij het zeker niet, want het impressionisme legt den nadruk op licht en kleur, en het vervaagt den vorm.

Van Gogh echter vervaagt den vorm niet, doch verstelt dien, door er overal donkere lijnen omheen te trekken. En dat doet hij niet alleen bij de groote onderdeelen: muts, kop, jas, maar ook bij de kleinere: oog, neus, knoop.

XV. Van Gogh — Jongenskop

Het is waar: Breitner doet zoo iets ook wel eens, bijvoorbeeld aan kin en keel van zijn jongenskop, maar bij Van Gogh is regel, wat bij Breitner uitzondering is.

Die schilderwijze van Van Gogh, die trouwens niet speciaal van hem is, doch die tijdens en na hem, meer is toegepast, heet expressionisme.

En het expressionisme versterkt of accentueert den vorm door middel van omtrekslijnen, omdat het expressionisme de vormen vaak opzettelijk anders teekent dan zij zijn, en omdat een stevige omtrekslijn elke gedachte aan toevallige verteekening uitsluit.

En dit veranderen van den vorm heeft ten doel, daarmede iets uit te drukken, dat in den vorm zooals iedereen dien ziet, minder sterk of in het geheel niet tot uitdrukking komt.

Expressie is uitdrukking. Expressionisme is uitdrukkingskunst. Dit laatste is weliswaar alle kunst, maar het expressionisme legt daar den nadruk op, en onderscheidt zich door het nadrukkelijke, somtijds harde, van haar vormen en kleuren.

XVI. Charley Toorop —
Moeder met kinderen

Tot op zekere hoogte ligt hierin een gedeeltelijk loslaten van de schilderkunst, en een toenadering tot de teekenkunst. En dat het expressionisme deze bijkomstigheid heeft, ziet gij behalve bij Van Gogh, ook zeer duidelijk bij Charley Toorop.

Dit bewust aangrijpen en veranderen van den vorm is iets speciaal moderns, en de meeste beschouwers kunnen zich daar niet goed mee vereenigen.

Dit verschijnsel behoeft ons, op zichzelf, niet te verontrusten. Al wat leeft, verandert; en dat de schilderkunst, vooral tegenwoordig, sterk verandert, is voor sommigen een bewijs, dat zij sterk, of intens leeft.

Welnu, voorzoover men ook van het rijpend graan kan zeggen, dat het intens leeft, stem ik gaarne met deze opvatting in.

Maar men heeft dan bij dit rijpend graan, — dat zich immers eveneens, naar den vorm, verandert en verstelligt van groen gewas tot gouden aar, — men heeft dan bij dit graan de sikkel van den maaier alreede voor den geest.

En het resultaat: des bakkers brood, is gansch iets anders dan wat tevoren, als golvend „goud”, den dichter bezighield.

Het brood is de waarheid die den denker wenkt achter en door dien gouden schijn.

En zoo bergt ook de kunst haar waarheid, die verdoken ligt achter de bekoring van het schilderij. En zooals de rijpe aar overneigt naar den grond, en in dit neigen, zichzelf verbreekt,

Zoo keert zich ook de kunst, van de bekoring van het gevoelweg naar de waarheid van den geest heen, als voorafschaduwning van haar einde.

Wij kunnen dit alles konstateeren in afbeelding XVI, — „Moeder

Ze moest 't eens weten! Wat zóu ze 't vreemd vinden, en 't natuurlijk nog minder begrijpen dan hij

Hij nadert z'n halte; — 't spijt hem even. Hij loopt den bestuurder voorbij, kijkt nòg eens naar binnen Ze ziet toevallig op. Hij groet, — onhandig; weet niet eens, of ze teruggroet; — springt van de tram.

't Is voorbij.

„Wie is dat, moe?” vraagt de jongen.

„'k Wéét het heusch niet 'k Denk, dat de man zich vergist. Hij ziet me zeker voor een ànder aan”

Langzaam door den stillen avond ging hij naar huis. Hij voelde iets van weemoed; en hij moest er om glimlachen.

Wonderlijk toch dat verborgen leven daar diep in je. Je hebt er niks an, lijkt het wel, en 't maakt je toch zoo rijk. Je bezit eigenlijk niets, en je wil het toch niet missen Zooiets, zooiets *moois!*
't Is vreemd, ja!

SLOEBERKE OP HET FIEST VAN BREUGHEL

DOOR

FRANS VAN SCHOTELVELD

Opgewonden stooft de jeugd de groote schoolpoort uit. Kadeïene ¹⁾ spoedt ule, het Breughelfiest is in vollen gang, juichte Sloeberke, zijn makkers met gichtig armgezwai wenkend.

En inderdaad, op de Brusselsche Hoogstraat ²⁾ hadden de feestelijkheden ter eere van den vermaarden schilder reeds een aanvang genomen. De niet al te breede straat wemelde van volk. Geroep van winkeliers bij hun kraam klonk boven het stemgeluid der druk klappende wandelaars uit.

Sloeberke verloor spoedig zijn makkers en verdween tusschen de menigte.

Hij kon zijn oogen niet gelooven. Dat de straat schoon gepaleerd ³⁾ zou geweest zijn, had hij wel gepeinsd, maar zò had hij het zich niet voorgesteld. Het was terribel, zooals er nu drapaukes hingen in de helle koleuren van zwart, rood en geel.

Sloeberke kende zijn straat bijkans niet meer en was diep getoucheerd ⁴⁾ door het feestelijk uitzicht van heel de gebuurte.

En dat was nu allemaal ter eere van dien artist-peintre, die langen, langen tijd geleden geleefd had en wiens huis op de Hoogstraat nog te zien was.

De meester had er vandaag op school van verteld en gezegd, dat het 'ne toffe artist was, die wriedig veel van het plezante leven hield

¹⁾ Jongens.

²⁾ De Hoogstraat en hare omgeving, aan den voet van het Justitiepaleis gelegen, is de meest typische volkswijk, het Marollenkwartier geheeten. Hare bewoners spreken een kernachtige taal van Vlaamsch en Fransch dooreengemengd.

³⁾ Versierd, ⁴⁾ Aangedaan.

en daarom op zijn tableau's meestendeels feestmaaltijden, boerekermissen geschilderd had. De meester had „billekes” ¹⁾ laten zien waarop allemaal dikzakken van venten stonden, die door vrouwen met kaken zoo dik en zoo rond als een meloen, getracteerd werden op stapels van worsten en vlaaiën.

Er waren op die billekes zelfs mannen die dansten op muziek, en dat was zoo kuriëus geschilderd, dat ge het plezier op hun gezichten zaagt — en ge wel zoudt willen mee dansen hebben.

Die Breughel was gekend in heel de pays en tot zelfs wijd over de frontiëre ²⁾ had de meester gezegd. En Sloeberke voelde zijn borst van fierheid zwellen als hij daar goed over peinsde.

Breughel was dus 'ne marolien, maar 'ne marolien van bijzondere reputatie, waar iedereen zen klak ³⁾ voor afnemen moest.

Ha dat de snotters, die in 't nobele kartier woonden, nu nog dorsten zeggen, dat de Hoogstraat de coté was van de cajou-bereers, ⁴⁾ de mosselwijven, zonnekloppers ⁵⁾ en tonneklinters ⁶⁾. In heel het nobel kwartier, zoo groot als het was, had van zen leven geene mannemensch gewoond, die nevens den fameuzen Breughel staan kon.

Sloeberke had al lang in 't snotje gehad ook, dat zijn marollenkwartier er zijn mocht. Immers, al sedert eenige weken hadden chique tippen ⁷⁾ de Hoogstraat op en af geloopt, mannen met lang haar en 'nen breeden slappen hoed, dat waren zeker ook artist-peinters van de genre van Breughel geweest en die hadden het Breughelfiest georganiseerd. En de heele week hadden er al groote artikels in de Brusselsche journaals gestaan, met photo's van de huizen er bij.

Daar konden de krabbers van den nobelen kartier met al hun educatie en fafoulerij ⁸⁾ niet aan rieken. Dat ze nu nog maar eens hunnen toot ⁹⁾ opendeden en dorsten jullen van: „coté van cajou-bereers, mosselwijven, zonnekloppers en tonneklinters.”

Maar nu kwamen ze wel afgezakt, de menheerkes met hun fijn colleke ¹⁰⁾ aan en hun schoon hoedje op, nu kwamen ze afgezakt

¹⁾ Prentjes. ²⁾ Grens. ³⁾ Pet. ⁴⁾ Volk dat de vodden uit de vuilnisbakken raapt.

⁵⁾ Luierikken. ⁶⁾ Dronkaards. ⁷⁾ Nette heeren. ⁸⁾ Aanstellerij. ⁹⁾ Mond. ¹⁰⁾ Boord.

't Was maar voor den vorm, want alles stond onberispelijk, keurig, zooals alles aan en om de oude dame onberispelijk en keurig was.

Dan ging ze in den grooten fauteuil zitten, die schuin bij de vensterbank met de azalea stond, en keek naar buiten.

In 't kleine plantsoentje stonden de boomen te pronken, met hun eerste, frissche groen en warm kleurden de langgesteelde tulpen op de ronde perken in 't kort-geschoren gras.

„Wat een heerlijke dag die Rie toch trof,” dacht de oude dame en keek dan naar de vergulde pendule.

Ja, Rika was wel heel vroeg weggegaan en stond nu zeker al wel tien minuten bij 't station te wachten.

Ze had haar misschien wel wat te veel gehaast, maar 't zou toch ook te erg wezen als Rie niemand bij den trein vond en ze den zwaren jongen zelf zou moeten dragen.

Ze was ook graag zelf naar 't station gegaan, om Rie te halen, maar Rie had geschreven:

„Tante, laat Rika nu even met den ouden kinderwagen aan 't station komen. Dan leg ik broer neer en we laten hem den heelen dag er in liggen. Blijf u dan thuis, dat vind ik veel leuker, dan dat we elkaar in de drukte, aan 't station ontmoeten.”

Natuurlijk had ze 't juist zoo gedaan als Rie 't geschreven had, — als 't kind het nu graag had, zoo

Maar nu was ze toch niet rustig. Alles was in orde, om de gasten te ontvangen, nu moesten ze er dan ook maar zijn — en voor de zóóveelste maal stond Mevrouw Van Reeden op, verschikte hier wat en daar wat, keek op de pendule en keek dan weer door 't raam, naar den hoek, waar Rika, nu al een kwartier geleden, achter den ouden kinderwagen aan verdwenen was.

Een snerpemde fluit sneed door de zonnige ochtendsfeer en even later knarsten de remmen van den binnenloopenden trein.

't Station was vlakbij, om den hoek en de treingeluiden waren Mevrouw Van Reeden als oude getrouwen bekend.

Nu duurde 't niet lang meer.

Ze ging niet meer van 't raam weg en leefde mee 't gebeuren bij 't station.

Nu stapte Rie uit — ze liep naar den uitgang, 't kind in haar armen.

Rika zou wel vlak bij 't hek staan, dan kon broer zóó in den wagen en nu kwamen ze hierheen, direct zouden ze den hoek omslaan.

't Vriendelijke oude gezicht keek langs de azalea heen, tusschen de witte gordijnen door en zóó was 't precies, als Rie zich haar komen had voorgesteld.

Tante achter haar bloemen uitkijkend.

Daar kwamen ze den hoek om.

Rika duwde den wagen en hoog en slank in haar nauwsluitenden grijzen voorjaarsmantel liep Rie er naast.

Ze wuifde, en de oude dame wuifde en knikte, liep dan met vlugge, voorzichtige stapjes naar de vóórdeur, die ze wijd opendeed.

Daar wáren ze al.

Rie de eerste.

Ze kusten elkaar en in vier oogen stonden tranen.

„Dag Rie, dag kind.”

„Dag Tante — voor 't eerst weer hier, ik heb zoo verlangd.”

Dan reed Rika de breede vestibule binnen en boog zich de oude dame over 't witte bundeltje in den kinderwagen.

Opgetogen klonk haar trillende stem.

„Dag schat, dag jongen — o Rie, ik ken hem niet meer, wat is hij gegroeid — o, en wat lacht hij allerliefst — dag dotje — kom toch even bij me.”

En voorzichtig beurden haar oude handen 't wit-wollen pakje uit den wagen omhoog dat 't rose babygezichtje vlak bij haar zachte gerimpelde wangen kwam.

„Net zoo groot als jij, toen je bij mij kwam, is hij nu, Rie.”

En ze keek naar de jonge vrouw, die glimlachend toezag hoe haar jongen bewonderd werd.

„Doe je mantel af, kind — help je maar zelf, want ik moet hem nog even vasthouden, zoo'n schat,” en zachtjes droeg ze den kleinen jongen de zonnige kamer in.

Zesde Kerstboek 10

— 't Zal wel natte zijn nuchterde Mien. — Niks op gesteld, die slobber

— Nou maar je zal 'es zien morgenochtend alles prachtig in 't wit, hoor heerlijk! Nou, dag hoor! riep Tine, terwijl ze de Noordwijkschelaan inliep.

Wat een zuurpruim, dacht ze.

Boven hun deur zag ze plots 't lampje gloeien. Henk had zeker de bus gehoord.

Als-ie nou maar niet aan de deur overnieuw ging kouvatten, de goeierd.

Ze stak werktuiglijk haar hand naar den klopper uit, doch bemerkte toen, dat de deur reeds op een kier stond.

Ze wilde openduwen, doch voelde, dat Henk haar tegenhield.

— Eerst zeggen of je de pijpenreinigers niet vergeten hebt — plaagde hij.

— Toe jöh! 'k sta te verhippen van de kou Ga maar gauw naar binnen met al je kwaaltjes!

Toen, in de vestibule, begon ze hard te lachen.

Henk, in z'n manchester-jasje, had een wollen ijsmuts uit haar meisjestijd op z'n hoofd en keek, jongensachtig-begeerlijk, naar haar tasch, die verleidelijk opbolde.

Hij kuste haar op haar koude frissche gezicht.

— Wat heb je me lang laten wachten!

— Ben net anderhalf uur weggeweest jokkert Als je zóó begint, krijg je niks plaagde ze. — Heb je wel gezien dat 't sneeuwt?

— O, zei hij, achteloos leunend tegen een deurpost — z'n fez recht omhoog. — 'k Dacht al, wat glimt je neus weer

Terwijl ze haar mantel uithing, liep Henk met de veroverde tasch naar binnen, waar hij zich, even na-rillend van de gang-kou, weer op den divan liet vallen, temidden van een serie verstrooide Kerstnummers, wachtend tot ze binnen zou komen.

— Hè, hè, eerst even bijkomen, hoor!

Ze nam plaats op haar stoeltje, griste de tasch naar zich toe, en

begon langzaam, met de noodige toelichting, haar boodschappen op tafel uit te stallen.

— Ruik je nog niets? vroeg ze.

— Zeker met m'n verkouden neus!

— O, ja, stumperd, da's waar ook — en daar is 't nota bene voor!

Triumphantelijk hield ze de anijstabletten omhoog.

— Vanavond nog, hoor!

Hij knikte tevreden, begon aanstonds z'n pijp schoon te maken, om zich daarna te verdiepen in de courant, door Tine uit de gang gehaald en bij hem neergelegd.

Hij kon zeker in de keuken gemist worden.

Dien avond, nadat Tine nog druk bezig was geweest voor 't kerstmaal, versierden ze samen den boom.

Hij kneep de slanke witte kaarsen in de hulzen, terwijl zij het zilver ster-draad leidde over de takken. Bovenin prijkte de groote zilveren ster.

Tine had een kleur van inspanning.

— Ze moeten 'em mooi vinden, wat zeg jij . . . ! Als de menschen even goed nadenken zullen ze toch moeten toegeven, dat al die andere kleurige prullen den kerstboom eerder òntsieren!

— Maak je niet àl te veel illusies, temperde Henk. — De meeste menschen worden verblind door den schijn dat is toch op alle gebied zoo Om soberheid en schoonen eenvoud te waardeeren — moet je met véél uiterlijkheden afgedaan hebben dat weet je toch ook wel bij de meeste menschen is dat toch niet het geval denk maar aan het „succes" van geliefde volks-redenaars met hun aplomb en helle kleuren

— O — maar ik weet vast dat Gréét 't erg mooi zal vinden, zonder al die sousah

— Greet, zeg je dat denk ik ook wel, maar Greet is niet iedereen! Jammer, dat ze toch niet eens meer hier kan komen. Ze heeft 't toch ook zoo noodig, zoo nu en dan eens éven uit die

Zesde Kerstboek 11

— „Och, vree? vraogde? Dat zit nog. Ik heb wel altoos 't goeie gewild. Mar 't wou niet. Altoos mit m'n eige ligge vechte. 't Liekt wel, of t'r hier van binne twee zitte, 'n goeie en 'n slechte. Mar de kwaoje wint 't zowat altoos.”

— „En nou het 't goeie 't mar heelemaal opgegeve?”

— „Nee, dat niet. Dat za'k niet zegge. Mar ge wordt t'r zoo muui van, van al dat ligge dinke en vechten mit oe eige.”

— „Ge het me toch wel 's gezeid, dache snachts duk ligt te dinke, as ge niet slaope kunt. En nou moste mien 's 'n plezier doen, en as ge nou wer zoo ligt en zoo muui wordt van 't dinke en vechte mit oe eige, dan motte 's zacht fluusterend zegge: Jezus. Drie keer achter mekaore. Jezus help me, ik bin zoo muui, ik kan m'n eige niet helpen Zulde 't doen? Dat is de leste wuns van Kee, dat 't zoo wied mit ou nog 'n keer komme zou. Zulde 't doen?”

— „Gij het nooit mit me over die dinge gesproken ien de leste weke, as ge bij me was en toch was al ou praote preeke veur me ik zal 't doen veur Kee en veur 't meesterke.”

Toen gong 't meesterke gauw eweg. Hij zou den anderen aovend werum komme.

Mar dat hoefde niet.

Den andere mërrege kwam den oppasser van 't Ziekenhuus 't meesterke vertelle:

— „De directeur van 't Ziekenhuis laat u zeggen, dat Jan Sanders van nacht om twee uur overleden is.”

— „Och man, dat spijt me.”

— „Had meneer betrekking op hem?”

— „Nee, heelemaal niet. Hij kwam uit dezelfde streek als ik, anders niet.”

— „'t Mot anders 'n goddeloos mens geweest zijn, meneer. De zuster vertelde me nog, dattie van nacht, toen hij haast niet meer praten kon, nog maar had liggen vloeken. Jezus, Jezus mot hij maar gezegd hebben. En zoo is hij de eeuwigheid ingegaan.”

DE GALILEESCHE ZEE

DOOR

Dr. J. R. CALLENBACH

Galilea, het land waar de Heiland Zijn werkzaamheden aanving, (Hand X : 37; Lukas XXIII : 5) was en is nog het liefelijkste deel van het heilige land, dat terecht „een tuin des overvloeds” werd genoemd.

Het is zeker niet zonder betekenis, dat de Heere Jezus in deze schoone omgeving Zijn arbeid begon. Hij, die op de bruiloft te Kana Zijnen discipelen openbaarde, dat Hij niet van de Zijnen verlangde een leven in de woestijn met het kemelsharen kleed, dat Zijne heerlijkheid aanschouwd werd in het volle rijke leven van vaders en moeders, Hij brengt de blijde boodschap allereerst daar, waar heel Gods schepping medegetuigt van 's Vaders vriendelijk aangezicht, van Zijn lust om wel te doen.

Al bleef dit schoone land het schoonste deel van het ontluisterd Palestina, toch is er sinds de dagen toen de Heiland daar rondwandelde veel veranderd.

Van Jeruzalem, dat met Jaffa, het oude Joppe waar aan Petrus geopenbaard werd, dat hij tot den heidenschen hoofdman Cornelius mocht gaan om dezen het Evangelie te verkondigen (Hand. 10 : 1—20) en dat met Egypte door een spoorweg verbonden is, kan men ook per trein, over Sichem, naar Galilea reizen. De reiziger komt dan aan den Zuidoever van de Galileesche zee. Van dat punt kan hij per spoor de kust bereiken aan den voet van den Karmel (1 Kon. 18) waar de havenstad Haïfa ligt, niet ver van het uit de kruistochten zoo bekende St. Jean d'Acra, thans Acca geheeten.

Wil de bezoeker van Palestina Noord-oostwaarts trekken, de trein voert hem van de Galileesche zee naar Damascus, en van daar weer naar 't Westen naar Beiroet, aan den oever van de Middellandsche zee, ten Noorden van de oude steden Tyrus en Sidon.

Zesde Kerstboek 12

Op die reis van Galilea naar Damascus doet zich het opmerkelijk verschijnsel voor, dat over het grootste deel van den weg twee spoorlijnen parallel loopen, eigenlijk moet ik zeggen liepen, want van den eenen ziet men slechts de resten. Toch noem ik dit opmerkelijk, wijl het ons aanstonds iets doet zien van het rassenprobleem in Palestina.

Oorspronkelijk liep van Damascus een goede Fransche spoorlijn naar Palestina. De Mohammedanen wilden echter met die lijn niet reizen als zij de heilige bedevaart naar Mekka deden. Zij brachten kapitaal bijeen voor een eigen spoorlijn en geruimen tijd liep de Hedschaslijn, de lijn die naar Arabië gaat, over een afstand van ongeveer 75 K.M. evenwijdig met de Fransche.

Gedurende den grooten oorlog werd het materiaal van dezen, toch reeds in verval geraakten spoorweg, gebruikt om de Hedschaslijn te onderhouden.

Deze droge opsomming van spoorverbindingen, die men op de kaart moet volgen om hun beteekenis te zien, toont ons de groote verandering, die in Galilea is ontstaan. Verandering was er echter reeds vóór een spoorweg tot stand kwam. Door jarenlang slecht bewind, door het uitroeien van boomen, door de heerschappij die roovende Bedouïnen hier konden uitoefenen, is veel van Galilea's oorspronkelijke schoonheid teloorgegaan. De spoorlijn, hoe vreemd dit klinkt, brengt daarvan iets terug, de verbetering in het vervoer toch bevordert den landbouw; de noodzakelijkheid van toezicht maakt het mogelijk gaarden aan te leggen, zonder dat gevreesd behoeft te worden, dat rooverbenden ze zullen verwoesten en hierdoor krijgt het aangezicht des lands weer enkele trekken, die het had in 's Heilands dagen.

Dit neemt niet weg, dat andere trekken zullen verloren gaan. Nu nog zijn ze overvloedig, de vuil witte, op dobbelsteenen gelijkende woningen, met de buitentrap, die voert naar 't platte dak. De primitieve ploeg is nog het belangrijkste werktuig van den Arabischen landman. Nog ziet ge hem veelvuldig, getrokken door het juk ossen.

Nog ziet ge de meisjes, de kruik op den schouder, gaan naar de